

L'acadèmic visita el gimnàs

Umberto Eco va sobrat de forces. La disciplina olímpica que li escau és el decatló. En el camp de la literatura té aptituds per a la velocitat, sap dosificar-se en cursa de fons i fer concursos tan tècnics com llargada o altura. Llança bé i, si de cas, li agradaria que en el reglament figurara la lluita grecoromana. Aquest autor inesgotable és capaç, en un mateix llibre, de rastrejar l'herència aristotèlica —*La diligència* de John Ford inclosa—, teoritzar sobre la invenció narrativa de l'orde dels Rosa-Creu, provocar un duel amb la deconstrucció i viatjar a l'arxipèlag de les Fidji per veure el color exacte de la mar i incorporar-lo en una de les seues novel·les. Entre els rostres desencaixats del final de la marató, a Umberto Eco se'l veu fresc, poc fatigat i somrient, com si anara a preguntar al jutge quan comença la prova següent.

De la selva terminològica del *Tractat de semiòtica general* als entreteniments privats del *Diari mínim*, aquest recull de treballs titulat *Sobre literatura* oscil·la entre el to professoral i la *jam session jazz*. Amb independència de la matèria d'estudi —més esquerra o animada—, de propostes més o menys arriscades d'anàlisi, és difícil no acabar seduït per aquest encantador de serps literari. Encara que la semiòtica pugui produir-nos asma. En la pista de l'assaig se'l veu, floret d'esgrima en mà, còmode i disposat a competir sobre qualsevol tema. Dur contrincant, no dubta a desarmar-nos amb nous enfocaments o desbaratar alguns dels nostres principis. I açò ens recorda que, més enllà d'escoles d'interpretació de textos, hi ha lectors bons o roïns. Com el mateix Eco apunta, la lectura és un test per valorar en el personal el sentit de la realitat o bé la propensió per les al·lucinacions.

Un dels millors capítols —juntament amb el de la irradiació d'Aristòtil— és el que Umberto Eco dedica a les recerques i experiments que sobre el llenguatge realitzaren Dante i James Joyce. Mentre que l'autor de la *Divina Comèdia* buscà una llengua modèlica per adreçar-se a Déu a partir de la unitat de l'italià, atomitzat en centenars de dialectes, per a Joyce el camí és el contrari: incidir en el caos postbabèlic, contribuir a augmentar les diferències i alliberar al límit el llenguatge, tallar i crear noves paraules sense fre. És la proposta que culmina en *Finnegans Wake*, llibre «que només pot llegir un lector ideal afectat d'un

insomni ideal». Eco no diu, però, que aquest excés de joc conduïa la literatura a un carreró sense eixida.

Si Joyce aposta pel desordre des de l'avantguarda, Borges —l'altra debilitat d'Eco—, davant la impossibilitat d'obtenir classificacions en l'univers cultural, també intentarà multiplicar el desconcert i la inseguretats. Això sí, des del conservadorisme narratiu. La revolució de Borges es produeix amb els significats, amb les nostres certeses.

Umberto Eco queda fascinat amb la burla de Borges —la seua biblioteca infinita, l'ansietat humana per obtenir sistemes explicatius. Ell, per contra, no renunciarà a cap dels manaments semiòtics; monogàmia ideològica que l'autor no considera, ni molt menys, falta de libido. La definició del llenguatge i la literatura com a cadena de símbols que es pot sotmetre a regles interpretatives. La il·lusió de trobar les fórmules de l'escriptura artística. I ací Eco es posa francament divertit. Arremet contra els ressenyistes tot anomenant-los «crítics de l'orgas-

me», per fer públic tan sols el seu propi plaer lector.

Ara bé, desenfunda el revòlver per referir-se a la paranoia que guia els seguidors de Derrida i Paul de Man en la captura de codis amagats, en el complot permanent que veuen darrere dels missatges. A mi, aquestes picabaralles de sectes —semiòtics, deconstructivistes— em semblen d'allò més instructives. N'hi ha per llogar-hi cadires. Però Eco, mai banal o gratuït, prefereix xafar sobre segur. Menys academicista, afirma que el diàleg entre autors, la intertextualitat, no és ni molt menys una aportació de la postmodernitat, sinó que des dels clàssics és una pràctica habitual. Per molt devot que siga del concepte de nivells de lectura, ha de reconèixer que *El comte de Montecristo* pot no estar massa ben escrita, però té la màgia del do narratiu.

A la lectura que fa de *Sylvie* se li podrà retraure l'abús de gràfics i d'esquemes, però ens transmet la propagació de l'efecte boira, la suspensió de les coordenades de temps i d'espai que imaginà Gérard de Nerval. La passió dantesca d'Eco irromp en la justificació de les imatges que confeccionen el «Paradís», un món metafísic que havia de fer servir la luminotècnia medieval per descriure allò sublim. L'erudició es barreja amb la destresa assagística per demostrar la potència de les falsificacions narratives, com ara la perversitat antisemita dels *Protocols dels Savis Ancians de Sió*. Quant al mecanisme que utilitza Eco per capgirar aforismes en aparença enginyosos i buits de sentit, potser li derrapa una mica.

«Sobre literatura» es decanta cap a l'autobiografia. L'admiració que els Estats Units i el cinema americà despertaren en diverses generacions d'italians. I en «Com escric» revela quantes vegades dibuixà el plànol d'una abadia o els passos exactes entre la Torre Eiffel i un altre punt de París, exigències que li ajuden a narrar amb més convicció. És tota una temptació apropiarse de les troballes d'un lector tan agut com Eco: la serenor que ens envaeix en saber que els herois literaris, després de vencer tota mena de dificultats, solen caure en abismes que ells mateixos s'han excavat. Els llibres que ens reconcilien amb el destí o la mort. «La veritable lliçó de *Moby Dick* és que la balena va on vol.»

Umberto Eco
Sobre literatura
Trad. de Carme Arenas Noguera
Destino, Barcelona, 2002
320 pàgs.